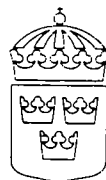

Justitiekottets betänkande

1986/87:26

om anslag till Rättshjälp m. m.

(prop. 1986/87:100 bil. 4 F, jämte motioner)

JuU

1986/87:26

ANDRA HUVUDDTITELN

Rättshjälp m. m.

1. **Rättshjälpkostnader.** Regeringen har i proposition 1986/87:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkt F 1 (s. 95) föreslagit riksdagen att till Rättshjälpkostnader anvisa ett förslagsanslag av 259 000 000 kr.

Motioner

I motion 1986/87:Ju404 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar *dels* att ändra lagstiftningen om offentliga försvarare såsom anges i motionen, *dels* att under anslaget F 1, Rättshjälpkostnader, anslå 5 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit (yrkande 3).

I motion 1986/87:Ju502 av Karl-Göran Björnsmark (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättshjälp åt intagna på kriminalvårdsanstalt.

I motion 1986/87:Ju629 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen begär förslag om rätt för misshandlade kvinnor att få eget juridiskt biträde i samband med förundersökning, rättegång m. m. (yrkande 4).

I motion 1986/87:Ju705 av Marianne Karlsson (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i rättshjälpslagen i enlighet med motionens text.

I motion 1986/87:Ju707 av Maud Björnemalm m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av juridiskt biträde i vissa fall.

I motion 1986/87:Ju709 av Nils Berndtson (vpk) och Bo Hammar (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna om rättegångskostnader i brottmål där enbart målsäganden för ansvarstalan, i syfte att möjliggöra att sådana kostnader i vissa fall kan betalas av statsverket.

I motion 1986/87:Ju713 av Birgitta Johansson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen angetts

om behovet av en väsentlig utvidgning av de lagliga möjligheterna att få offentlig försvarare i brottmål.

I motion 1986/87:Ju716 av Anna Wohlin-Andersson (c) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att det snarast läggs fram ett förslag om ersättning för kostnader i skatteärenden och skattemål enligt motionen.

I motion 1986/87:Ju717 av Knut Wachtmeister m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen hos regeringen begär förslag om ersättning för kostnader i skatteprocessen enligt vad som anförts i motionen (yrkande 2).

I motion 1986/87:Ju718 av Alf Svensson (c) hemställs att riksdagen begär att regeringen återställer rättshjälpen för enskilda miljömål.

I motion 1986/87:Ju719 av Kjell-Arne Welin (fp) och Siw Persson (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående dels rätten till offentlig försvarare (yrkande 1) och dels utvidgade möjligheter till rättshjälp (yrkande 2).

I motion 1986/87:Ju720 av Torgny Larsson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av förbättrade möjligheter att få offentlig försvarare.

I motion 1986/87:Ju721 av Bo Lundgren m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts i fråga om rätten till ersättning för processkostnader i taxeringsprocessen.

I motion 1986/87:Ju808 av Olof Johansson m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheten för misshandlade kvinnor att erhålla eget juridiskt biträde i vissa fall (yrkande 14).

I motion 1986/87:Ju809 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen till rättshjälpskostnader för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 264 000 000 kr. (yrkande 7).

I motion 1986/87:Ju818 av Ann-Cathrine Haglund (m) och Birgitta Rydle (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att frågan om juridiskt biträde snarast måste få en lösning (yrkande 2).

Utskottet

Medelsberäkningen m. m.

Från anslaget betalas de rättshjälpskostnader som enligt rättshjälpslagen skall betalas av allmänna medel. Det är främst fråga om ersättningar till offentliga försvarare, biträden vid allmän rättshjälp samt offentliga biträden.

Anslaget har beräknats på grundval av utfallet budgetåret 1985/86. I motionerna 404 och 809 begärs att anslaget höjs med 5 milj. kr. utöver regeringens förslag. Höjningen motiveras med önskemål om utvidgad rätt till offentlig försvarare.

I konsekvens med det ställningstagande som utskottet gör i den frågan under nästföljande avsnitt — nämligen att riksdagen nu inte bör ändra reglerna — anser utskottet att regeringens förslag till medelsanvisning bör godtas och avstyrker i följd därav motionsyrkandena.

Offentlig försvarare

Motionerna

I motionerna 404, 713, 719 och 720 kritiseras de sedan år 1984 gällande reglerna om rätt till offentlig försvarare. Motionärerna anser att rätten till offentlig försvarare blivit *alltför* inskränkt och att rättssäkerheten härigenom sätts på spel. I motionerna 713 och 720 tas särskilt upp frågan om behov av offentlig försvarare i mål om rattfylleri och i mål där påföljden kan antas bli skyddstillsyn.

Samma önskemål om utvidgad rätt till offentlig försvarare ligger bakom yrkandena om ökad medelstilldelning i motionerna 404 och 809, som utskottet behandlat ovan under rubriken *Medelsberäkningar m. m.*

Bakgrund

Reglerna om rätten till offentlig försvarare skärptes något samtidigt som de fick en mer preciserad lydelse genom en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1984 (prop. 1983/84:23, JuU 7, rskr. 50).

Enligt de då antagna reglerna skall en anhållen eller häktad person alltid få offentlig försvarare om han begär det. Detsamma gäller för den som är misstänkt för ett brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader. Härutöver skall offentlig försvarare utses om den misstänkte behöver det med hänsyn till utredningen om brottet eller med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som skall väljas och det kan bli aktuellt att döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom. Slutligen skall offentlig försvarare förordnas om det annars finns särskilda skäl till det med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör (21 kap. 3 a § rättegångsbalken).

Enligt den tidigare lydelsen skulle offentlig försvarare förordnas om den misstänkte var anhållen eller häktad och han begärde det eller om det på grund av sakens beskaffenhet eller eljest ansågs att hans rätt inte kunde tillvaratas utan biträde.

I fråga om unga lagöverträdare gäller särskilda regler om förordnande av offentlig försvarare. Dessa finns i 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. De innebär att om den tilltalade inte fyllt 18 år skall, om det finns anledning att döma till annan påföljd än böter, offentlig försvarare förordnas. Detta gäller dock inte om det är uppenbart att den saknar behov av offentlig försvarare.

Bakgrunden till lagändringen år 1984 var att andelen tilltalade med offentlig försvarare hade ökat och att offentlig försvarare inte sällan förordnades även i mål av enkel beskaffenhet. Riktmärket för lagändringen var i princip att åstadkomma en rättstillämpning som stämde överens med vad som ursprungligen avsetts i fråga om offentlig försvarare.

Samhällets kostnader för offentlig försvarare hade åren före lagändringen stigit kraftigt; de uppgick budgetåret 1979/80 till 59 milj. kr., 1980/81 till 72 milj. kr., 1981/82 till 83 milj. kr. och 1982/83 till 92 milj. kr. Därefter har den kraftiga ökningen av kostnaderna för offentlig försvarare avtagit; budgetåren 1983/84 och 1984/85 uppgick de till drygt 96 milj. kr. resp. 97 milj. kr. Budgetåret 1985/86 ökade kostnaden dock åter och uppgick till ca 108,5 milj. kr. Ökningen är enligt domstolsverkets anslagsframställning för budgetåret 1987/88 huvudsakligen att hänföra till höjning av brottmålstaxan, som mellan de båda budgetåren steg med omkring 9 %, men det bör också anmärkas att den genomsnittliga ersättningen per biträde har ökat mer än vad som motsvaras av taxehöjningarna; ärendena har med andra ord också blivit mer tidskrävande.

Utskottet anförde i 1983 års betänkande (s. 9 f) att det inte minst av statsfinansiella skäl var befogat att inskrida mot den dittillsvarande utvecklingen. Utskottet framhöll att de nya reglernas syfte självfallet måste vara att den som har ett verkligt behov av offentlig försvarare också skall få det. Utskottet ansåg att det var väsentligt att prövningen av om offentlig försvarare skall förordnas — i de fall då förordnande inte är obligatoriskt — i varje enskilt fall sker med omsorg och på ett nyanserat sätt under hänsynstagande till både den misstänktes behov och intresset av sparsamhet med statens medel. Utskottet fann slutligen de föreslagna lagändringarna väl ägnade att tillgodose det angivna syftet.

I fråga om behovet av offentlig försvarare i rattfyllerimål ställde sig utskottet bakom ett uttalande i propositionen att offentlig försvarare inte bör förordnas enbart av den anledningen att det kan bli fråga om en frihetsberövande påföljd. Utskottet anslöt sig också till tanken på restriktivitet när det gällde att förordna offentliga försvarare i mål, främst angående ansvar för vissa förmögenhetsbrott, där det står i det närmaste klart att påföljden kommer att bli skyddstillsyn.

När utskottet ånyo behandlade frågan om rätten till offentlig försvarare år 1986 (JuU 1985/86:26) ansåg utskottet under hänvisning till en då pågående utvärdering av lagändringarna att det saknades anledning för riksdagen att då vidta någon åtgärd för att utvidga rätten till offentlig försvarare. Den återopade utvärderingen föreligger nu i domstolsverkets rapport (DV Rapport 1986:4) om bl. a. rätten till offentlig försvarare.

Enligt rapporten har andelen tilltalade med offentlig försvarare minskat från 46 % år 1983 till 38 % år 1985. Av dem som dömdes till fängelse år 1985 hade 65 % offentlig försvarare jämfört med 75 % år 1983. Större delen av denna nedgång i antalet försvararförordnanden för fängelsedömda hänförs sig till gruppen rattfylleriätalade. 49 % av de rattfylleriätalade hade nämligen offentlig försvarare år 1981 mot 20 % år 1985. Om rattfyllerimålen räknas bort stiger andelen av dem som dömts till fängelse och som haft offentlig försvarare till 84 %. Motsvarande tal år 1983 var 88 %. I fråga om tilltalade som dömts till skyddstillsyn eller villkorlig dom har antalet försvararförordnanden enligt rapporten minskat från 72 % år 1982 till 50 % år 1985. Också för tilltalade som har erkänt gärningen har antalet försvararförordnanden sjunkit, i detta fall från 38 % år 1982 till 26 % år 1985. Det har inte skett någon förändring av andelen tilltalade som först i hovrätten fått offentlig försvarare. Däremot har andelen tilltalade som anlitat privat försvarare ökat från 2 % till 5 %.

Det finns vidare vissa skillnader i andelen försvararförordnanden mellan de olika hovrättsområdena. Sådana skillnader fanns enligt rapporten också tidigare men om man ser till samtliga tingsrättsdomar har skillnaden ökat. År 1981/82 var skillnaden mellan det hovrättsområde som hade högst andel försvararförordnanden jämfört med det som hade lägst andel 6 procentenheter medan motsvarande tal för år 1985 var 12 procentenheter. Om man däremot ser till endast tilltalade som dömts till fängelse har skillnaden minskat från 12 procentenheter år 1983 till 8 procentenheter år 1985.

Enligt rapporten ändrades 38 % av de överklagade tingsrättsdomarna år 1982 mot 35 % år 1985. Av de tillfrågade tingsrätterna har en tredjedel uttalat att rättssäkerheten för de tilltalade kan ha försämrats. De flesta åklagarna har motsatt uppfattning medan de tillfrågade advokaterna genomgående anser att rättssäkerheten har försämrats.

Högsta domstolen har efter lagändringen prövat frågor om förordnande av offentlig försvarare i sex fall som har refererats i Nytt juridiskt arkiv (NJA).

I *NJA 1984 s. 435* förordnade HD offentlig försvarare i ett mål om ansvar för misshandel åt en tilltalad som hade bristande kunskaper i svenska. HD ansåg att det med hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden kunde befaras att han kunde få svårt att klargöra både sin inställning och vilka frågor han ville ha ställda till målsäganden. Till detta kom att ytterligare en person var inblandad i händelseförloppet på sådant sätt att det eventuellt kunde bli aktuellt att begära ytterligare utredning i målet. De problem som kunde uppkomma i målet var till stor del sådana att de inte kunde avhjälpas genom anlitande av tolk och förmodligen inte heller kompenseras genom en mera aktiv processledning från domstolens sida.

HD förordnade i *NJA 1984 s. 787* offentlig försvarare åt en tilltalad, som av tingsrätten dömts till villkorlig dom och dagsböter för rattfylleri. Åklagaren fullföljde talan mot domen och yrkade i hovrätten fängelse. HD uttalade, att redan det förhållandet att tingsrätten utdömt en icke frihetsberövande påföljd för ett rattfylleribrott och åklagaren yrkat ett fängelsestraff i allmänhet är ägnat att göra påföljdsvalet så tveksamt att den tilltalade behöver biträde av en försvarare.

I *NJA 1985 s. 81* fann HD inte skäl att förordna offentlig försvarare åt en tilltalad som av tingsrätten dömts till en månads fängelse för rattfylleri och som i hovrätten yrkade en icke frihetsberövande påföljd eller straffnedläggning. De omständigheter som var av betydelse för bestämmandet av påföljden, bl. a. körkortsindragningens följder för den tilltalades yrkesutövning, var enligt HD sådana att de borde kunna klarläggas på ett tillfredsställande sätt inom ramen för hovrättens processledning.

I ett mål om ansvar för stöld förordnade HD i *NJA 1985 s. 694* offentlig försvarare med hänsyn till valet av påföljd för en person som tidigare dömts för bl. a. stöld till villkorlig dom. Han hade i tingsrätten dömts till fängelse och tingsrätten hade som skäl för den påföljden angivit den tidigare domen. I hovrätten yrkade han en icke frihetsberövande påföljd. HD uttalade att det i ett fall som det förevarande fick anses tveksamt vilken påföljd som skulle väljas. Med hänsyn därtill behövdes en försvarare i målet.

I *NJA 1985 s. 806* förordnade HD offentlig försvarare i ett mål om häleri. I tingsrätten hade de tilltalade dömts på grund av eventuellt uppsåt. De tilltalade hade inte lagförts tidigare. De hade begärt muntlig bevisning i hovrätten. HD fann att det i rättegången i hovrätten kunde antas uppkomma utrednings- och rättsfrågor av sådan natur att det behövdes offentlig försvarare.

I *NJA* 1986 s. 86 förordnade HD offentlig försvarare i ett mål om ansvar för försök till stöld med hänsyn till utredningen om brottet. HD uttalade bl. a.: En sådan nyanserad bedömning, som är åsyftad enligt förarbetena till 21 kap. 3 a § rättegångsbalken, är av vikt inte minst när det gäller frågan i vad mån insatser av en offentlig försvarare vid upptagande av muntlig bevisning kan ersättas av domstolens processledning. Att detta förutsattes kunna ske i rena bötesmål framgår av förarbetena. Ju allvarigare målets utgång är för den tilltalade, desto viktigare är det emellertid att den tilltalade kan finna att hans sak blir tillfredsställande utredd samtidigt som tilltron till domstolens oväld upprätthålls. Särskilt gäller detta om prövningen i hovrätten, som regelmässigt är sista instans när det gäller bevisdomningen. — I förevarande mål är skuldfrågan i den del åtalet avser försök till stöld av stor vikt för A. Utgången av den får anses vara av avgörande betydelse för såväl valet av påföljd för de aktuella brotten som frågan om förverkande av den A villkorligt medgivna friheten. Även om det händelseförlopp varom vittnet skall höras är begränsat och förhållandevis okomplicerat kan dock ett mer ingående förhör med vittnet visa sig vara av betydelse. Av det förut anförda framgår att det inte lämpligen bör bero enbart av hovrättens processledning att ett sådant kommer till stånd. A får därför anses vara i behov av försvarare med hänsyn till brottets utredning.

Utskottets överväganden

Utskottet vill understryka att frågan om misstänkta rätt till offentlig försvarare gäller ett mycket viktigt rättssäkerhetsintresse. I ett rättssamhälle kan någon annan ordning inte accepteras än att den som har ett verkligt behov av offentlig försvarare också kommer i åtnjutande av denna förmån.

Enligt rättegångsbalken ankommer det i första hand på den misstänkte att själv sörja för sitt försvar. Syftet med offentliga försvarare är att skapa en garanti för att en misstänkt som inte själv har skaffat en försvarare, inte lämnas utan juridisk hjälp när sådan hjälp behövs. Detta gäller som framgått ovan oavsett om den misstänkte själv insett sitt behov av biträde eller ej. De mer preciserade regler om rätten till offentlig försvarare som infördes fr. o. m. år 1984 syftade till att offentlig försvarare skulle förordnas endast om det fanns ett verkligt behov. Grundtanken var att rättsväsendets begränsade resurser borde användas där de bäst behövdes. Detta skulle åstadkommas genom att praxis genom mer preciserade lagregler återfördes till vad som ursprungligen avsetts gälla. Utskottet ställde sig bakom dessa tankegångar i lagstiftningsärendet och har alltjämt samma grundinställning.

Den nu föreliggande utvärderingen visar, enligt utskottets mening, att de nya reglerna haft avsedd effekt. Det har, som ovan framgått, skett en tydlig nedgång i andelen försvararförordnanden. Nedgången har främst inträffat inom gruppen rattfylleriåtalade, men minskningar föreligger också för andra grupper där behovet av försvarare typiskt sett inte är stort. Detta har kunnat ske utan att det uppstått annat än marginella förändringar av andelen ändrade domar. Något samband mellan ändrad dom och förekomst eller frånvaro av offentlig försvarare har heller inte kunnat visas.

Vad gäller frågan om den tilltalades eller misstänktes rättssäkerhet minskat på grund av de nya bestämmelserna ger utvärderingen inte underlag för någon helt säker slutsats. Olika mätbara faktorer pekar som framgått inte på

att så skulle vara fallet. Å andra sidan har domare, åklagare och advokater skiljaktiga uppfattningar i denna fråga. Detta kan som framhålls i rapporten (s. 94) vara en effekt av de olika roller dessa personer intar i en rättegång. Man kan dock i detta sammanhang inte heller bortse från det i det närmaste självklara att en tilltalad känner sig säkrare och tryggare före och under en rättegång om han biträds av en offentlig försvarare. Utskottet anser emellertid, i linje med vad som uttalades i lagstiftningsärendet, att det inte kan komma i fråga att utse offentlig försvarare enbart av kurativa skäl. I stället bör domstolarna upplysa om möjligheten till rådgivning enligt rättshjälpslagen. Ett samtal med en advokat inom ramen för den rättshjälpsformen bör enligt utskottets mening ofta vara tillräckligt för att informera den tilltalade om rättsläget och stilla hans oro inför den kommande huvudförhandlingen. I anslutning särskilt till de allmänna önskemålen i motionerna 713 och 720 vill utskottet framhålla att, i mål där det är tveksamt vilken mer ingripande påföljd som skall väljas, det ofta krävs att den tilltalade biträds av en offentlig försvarare för att man skall kunna vara säker på att alla relevanta omständigheter kommit fram. Om det inte föreligger någon egentlig tveksamhet i påföljdsfrågan bör däremot offentlig försvarare inte förordnas om det inte behövs av andra skäl.

Som ovan framgått varierar andelen tilltalade med offentlig försvarare mellan de olika hovrättsområdena. Till viss del kan skillnaderna som framhålls i domstolsverkets rapport sannolikt förklaras av skillnader i målstruktur. Materialet visar emellertid också att de nya reglerna påverkat rättstillämpningen olika mycket i olika hovrättsområden. Detta kan i och för sig tänkas ha samband inte endast med målstrukturen utan även med domstolarnas tidigare praxis och med normala variationer mellan olika år. Rapporten ger inte underlag för några slutsatser härvidlag.

Enligt utskottets synsätt är det naturligt att det kan ta en viss tid efter det att ny lagstiftning införts innan en sådan praxis hunnit bildas att det finns förutsättningar för att kunna bedöma lika fall lika. Högsta domstolens sex publicerade beslut om förordnande av offentlig försvarare belyser hur de nya reglerna bör tillämpas. Detta bör medverka till en mer enhetlig rättstillämpning. Domstolsverket har också vidtagit åtgärder i detta syfte.

Sammanfattningsvis anser utskottet att det för närvarande inte finns anledning att vidta några lagstiftningsåtgärder vad gäller rätten till offentlig försvarare. Utskottet avstyrker därför bifall till de här behandlade yrkandena i motionerna 404, 713, 719 och 720. Utskottet kommer dock med hänsyn till de rättssäkerhetsintressen som frågan rör att med stor uppmärksamhet följa utvecklingen. Om det visar sig påkallat får frågan aktualiseras på nytt.

Rättshjälp åt intagna

I motion 502 förespråkas att intagna i kriminalvårdsanstalt skall få vidgade möjligheter till rättshjälp i disciplinären.

Bestämmelserna om disciplinär bestraffning av den som är intagen i kriminalvårdsanstalt finns i 47–51 §§ lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

Disciplinär bestraffning kan komma i fråga för intagen som bryter mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar när han befinner sig inom anstalten eller utanför anstalten under tillsyn av personal från kriminalvården. Disciplinär bestraffning får åläggas om det inte föreligger anledning att den intagne skall låta sig rätta av anvisning eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad med hänsyn till ordningen eller säkerheten inom anstalten.

Som disciplinär bestraffning kan den intagne tilldelas varning eller förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall räknas in i verkställighetstiden (disciplinärt tidstillägg). Genom upprepade sådana förordnanden får den tid som inte skall inräknas i verkställighetstiden uppgå till sammanlagt högst 10 dagar för den som undergår fängelse i högst en månad, 15 dagar för den som undergår fängelse i mer än en men högst fyra månader samt 45 dagar för den som undergår fängelse på längre tid än fyra månader.

Beslut i disciplinärenden meddelas av styresman vid anstalt. Har styresmannen beslutat att viss tid inte skall räknas in i verkställighetstiden, skall disciplinärendet omedelbart underställas kriminalvårdsstyrelsens prövning. I sistnämnda hänseende pågår viss försöksverksamhet med delegering (prop. 1985/86:147, JuU 31, rskr. 276).

I fråga om förfarandet i disciplinärenden tillämpas förvaltningslagen (1986:223). Före beslutet skall förhör hållas med den intagne. Över förhöret och vad som i övrigt förekommit skall protokoll upprättas. Kriminalvårdsstyrelsens beslut i disciplinärende kan överklagas till kammarrätten.

Budgetåret 1985/86 meddelades 2 456 varningar. Beslut om disciplinärt tidstillägg fattades i 2 086 fall. För budgetåret 1984/85 var motsvarande antal 2 371 resp. 1 711. Besluten om disciplinärt tidstillägg överklagades i 154 resp. 127 fall. Av dessa ändrades 14 resp. 9 beslut. De vanligaste anledningarna till disciplinärt tidstillägg var rymning och narkotikarelaterade förseelser.

Vid behandlingen av en liknande motion år 1986 uttalade utskottet i sitt betänkande (JuU 1985/86:26 s. 4) sin förståelse för de motiv som låg bakom motionsönskemålet. Utskottet konstaterade att rättshjälpslagen i och för sig lämnar utrymme för allmän rättshjälp åt intagna som är föremål för disciplinförfarande. Förutsättningen härför, noterade utskottet, är att den intagne bedöms ha ett sådant behov av juridiskt bistånd som anges i rättshjälpslagen, vilket dock inte annat än undantagsvis torde vara fallet. Utskottet ansåg emellertid att regleringen i rättshjälpslagen i förening med den ordning som gäller för handläggningen av disciplinärendena innebar att de intagnas berättigade intressen på området är tillgodosedda.

Utskottet finner inte skäl att nu inta en annan ståndpunkt än i följ och avstyrker bifall till motion 502.

Juridiskt biträde åt målsägande

I fyra motioner (629, 707, 808 och 818) begärs att kvinnor som utsatts för misshandel eller sexualbrott skall få rätt till ett juridiskt biträde i samband med förundersökning och rättegång.

Rättshjälpskommittén (Ju 1982:01) har nyligen i betänkandet (SOU 1986:49) Målsägandebitråde föreslagit en nyordning vad gäller möjlighet för målsägande som inte är part att erhålla rättsligt biträde. I betänkandet föreslås bl. a. att alla som är målsägande i mål om allvarigare sexualbrott, nämligen sådana brott mot 6 kap. BrB som har enbart fängelse i straffskalan, skall ges rätt till ett eget biträde, s. k. målsägandebitråde. Biträdet, som skall vara kostnadsfritt för målsäganden, skall enligt förslaget ta till vara målsägandens intressen samt ge målsäganden stöd och hjälp i brottmålet. Målsägandebiträdet skall förordnas så tidigt som möjligt efter polisanmälan och alltså biträda under både förundersökning och rättegång. Förordnandet skall meddelas av domstol.

Rättshjälpskommittén har däremot tagit avstånd från tanken att även vissa misshandelsoffer skulle få målsägandebitråde. Kommittén har därvid motiverat sitt ställningstagande med i huvudsak följande argument. Det finns ett mycket stort antal misshandelsbrott och dessa varierar mycket till karaktären. Det är svårt att hävda att det bland dessa misshandelsbrott just vid kvinnomisshandel skulle finnas ett särskilt stort behov av juridisk hjälp när det gäller frågor som direkt rör brottmålet. Kommittén anser därför att den nyordning som ett målsägandebitråde ändå-innebär bör introduceras på det område där behovet är störst och där omfattningen är relativt väl överblickbar. Detta område är enligt kommitténs bedömning sexualbrottmålen.

Rättshjälpskommitténs betänkande remissbehandlas för närvarande och skall därefter beredas i regeringskansliet. Ett förslag till riksdagen kan förväntas under innevarande år.

Utskottet vill först uttrycka sin tillfredsställelse med att det nu föreligger ett konkret förslag om juridiskt biträde åt personer som har utsatts för sexuella övergrepp. Detta är en fråga som har varit aktuell för riksdagen vid upprepade tillfällen under flera år och utskottet har då understrukit behovet av noggranna överväganden bl. a. vad avser frågan huruvida en ny reglering bör ges en generell giltighet och omfatta t. ex. även fall av andra våldsbrott än sexualbrott (jfr JuU 1983/84:25 s. 25 f, JuU 1985/86:3 s. 3 ff, s. 18 ff, JuU 1985/86:20 s. 5 f).

Med hänsyn till att överväganden i den riktning som motionärerna önskar sålunda pågår i regeringskansliet, och dessa kan förväntas leda till förslag till riksdagen relativt snart, anser utskottet att det saknas anledning för riksdagen att nu ta några initiativ i frågan. På grund härav avstyrker utskottet bifall till motion 707 samt motionerna 629, 808 och 818 i här aktuella delar.

Vissa frågor i övrigt om rättshjälp

19 § rättshjälpslagen (1972:429) anges vilka slags kostnader som skall anses som kostnader för allmän rättshjälp och som alltså betalas av staten. Till dessa hör kostnader för bevisning vid allmän domstol och kostnader för nödvändig utredning i angelägenhet som kan komma under en sådan domstols prövning (utomprocessuell utredning). Särskilda föreskrifter gäller i fråga om vem som får besluta om utomprocessuell utredning. Enligt huvud-

regeln är det rättshjälpsnämnden som fattar sådana beslut men ett biträde enligt rättshjälpslagen får själv besluta om utredning av mindre omfattning (25 §). Enligt 23 § rättshjälpsförordningen (1979:938) skall som utredning av mindre omfattning anses utredningar vars beräknade kostnader inte överstiger ett halvt basbelopp, dvs. för närvarande ca 12 000 kr.

I motion 718 förordas att *rättshjälpen i miljömål* förbättras. Särskilt framhålls vikten av att rättshjälp utgår för kostnader för tekniska utredningar och annan experthjälp.

Frågor om allmän rättshjälp i miljömål har varit föremål för riksdagens behandling vid tidigare tillfällen.

I samband med att vissa ändringar gjordes i rättshjälpslagen år 1979 behandlade utskottet ett par motioner som gällde bättre möjligheter till ersättning inom rättshjälpsystemets ram för tekniska utredningar i miljömål m. m. I sitt av riksdagen godkända betänkande uttalade utskottet att regleringen av de i motionerna aktualiserade frågorna i vissa hänseenden var mindre tillfredsställande, och enligt utskottets mening borde bl. a. frågan om ersättning för utredningskostnader bli föremål för ytterligare översyn i lämpligt sammanhang (JuU 1978/79:30 s. 64). Denna inställning har utskottet haft anledning att upprepa då frågan om bättre rättshjälp i miljömål därefter varit föremål för behandling av riksdagen med anledning av motioner (JuU 1981/82:19 s. 22 och JuU 1983/84:18 s. 4).

Till följd av 1979 års riksdagsuttalande uppdrog regeringen åt miljöskadetredningen att överväga frågan om utredningskostnader m. m. i miljömål. I utredningens slutbetänkande (SOU 1983:7) Ersättning för miljöskador föreslogs en ändring i rättshjälpslagens regler som skulle innebära en generösare inställning beträffande rätten till ersättning för utredningskostnader i miljömål.

Riksdagen behandlade våren 1986 ett förslag till en ny miljöskadelag (prop. 1985/86:83, LU 25, rskr. 176). Förslaget grundade sig på miljöskadetredningens nyssnämnda betänkande men den del av utredningens förslag som gällde ändrade regler för rättshjälp i miljömål behandlades inte i propositionen, eftersom departementschefen ansåg att ställning till den frågan i stället borde tas i samband med behandlingen av de förslag som lagts fram av rättshjälpskommittén (prop. 1985/86:83 s. 13).

Lagutskottet tog i samband med behandlingen av förslaget om en ny miljöskadelag också upp ett par motioner som gällde frågan om allmän rättshjälp i miljömål, bland dem en med samma innehåll som den nu aktuella. Med hänvisning till riksdagens tidigare ställningstaganden och till departementschefens nyss redovisade uttalande föreslog lagutskottet, med instämmande av riksdagen, att de då aktuella motionerna inte borde föranleda någon riksdagens vidare åtgärd (LU 1985/86:25 s. 16).

Ett regeringsförslag beträffande olika rättshjälpsfrågor är enligt vad som förutskickats från justitiedepartementet att vänta inom kort. I detta läge saknas det anledning för riksdagen att göra något uttalande i saken. Motion 718 avstyrks av utskottet.

Med utgångspunkt i att det för handikappade och sjuka kan vara omöjligt att ta sig till en advokat yrkas i motion 705 att rättshjälpslagen ändras så att en advokat kan få *ersättning för hembesök*. En måltyp som det enligt

motionen kan finnas särskild anledning för dessa personer att rådfråga en advokat om är mål om läkemedelsskador.

Enligt 22 § rättshjälpslagen har ett biträde enligt rättshjälpslagen rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall enligt bestämmelsen uppdragets art och omfattning beaktas.

Utskottet kan konstatera att det av bestämmelsens ordalydelse inte kan dras den slutsatsen att det skulle vara uteslutet med ersättning för besök i en klients bostad i sådana fall då detta varit nödvändigt. Man kan också väl tänka sig situationer där det för uppdragets fullgörande är en förutsättning att biträdet får tala direkt med sin klient och är det då inte möjligt för klienten att — med hjälp av färdtjänst eller annan service — ta sig till biträdet utan denne i stället måste uppsöka klienten, bör det, som utskottet ser det, finnas utrymme för att anse reskostnader och kostnader för tidsspillan som ersättningsgilla kostnader för biträdet (jfr regeringsrättens avgörande i RÅ 1981 2:7).

Beträffande allmän rättshjälp med biträdesförordnande är således motionsönskemålet tillgodosett redan inom ramen för gällande ordning. Motionsmotiveringen leder emellertid tankarna också till den form av rättshjälp som kallas rådgivning.

Med rådgivning förstås enligt 46 § rättshjälpslagen en kortvarig, högst timslång konsultation för rådgivning eller liknande i en rättslig angelägenhet hos en advokat eller en biträdande jurist på en advokatbyrå. Rådgivningen sker mot en avgift av för närvarande 85 kr. för varje påbörjad femtonminutersperiod. Någon rätt till ersättning för t. ex. reskostnader och tidsspillan finns inte.

Rättshjälpskommittén har i sitt arbete inte berört rådgivningsinstitutet på annat sätt än att kommittén i sitt betänkande om rätten till offentlig försvarare (Ds Ju 1983:2) har uttalat att denna rättshjälpsform borde komma till större användning.

Utskottet kan konstatera att rådgivningsinstitutet uppenbarligen är avsett för sådana helt kortvariga konsultationer som i första hand kan klaras av genom ett besök hos den jurist som skall svara för rådgivningen, även om man i och för sig väl kan tänka sig att rådgivningen i vissa fall också skulle kunna ske per telefon.

Den typ av rättsliga angelägenheter som särskilt omnämns i motionen — mål om läkemedelsskador — handläggs numera i stor utsträckning av Konsortiet för läkemedelsförsäkring. I den mån det föreligger behov av juridiskt biträde i dessa ärenden — och rådgivning inte är tillräckligt — får sådant biträde tillhandahållas inom ramen för allmän rättshjälp. För denna rättshjälpsform torde det, som nyss nämnts, redan enligt gällande ordning finnas utrymme för att ersätta ett rättshjälpsbiträde för kostnader som föranleds av ett hembesök hos klienten. Motionsönskemålet får därmed anses vara i huvudsak tillgodosett. Utskottet avstyrker bifall till motion 705.

I motion 719 önskas ett riksdagsuttalande om *utvidgade möjligheter till allmän rättshjälp* i civilmål och förvaltningsmål.

Sammå motionsyrkande behandlades av utskottet förra året (JuU 1985/86:26 s. 4). Utskottet avstyrkte då yrkandet med hänvisning till pågående överväganden inom regeringskansliet.

Som är nämnt tidigare är ett regeringsförslag beträffande olika frågor om allmän rättshjälp att vänta inom kort. I avvaktan härpå finns det enligt utskottets mening inte anledning för riksdagen att göra något sådant uttalande som avses i motionen. Motion 719 avstyrks av utskottet.

Rättegångskostnader i mål om enskilt åtal

Enligt 31 kap. 11 § RB skall i mål där enbart målsäganden för ansvarstalan mot en tilltalad (enskilt åtal) beträffande rättegångskostnaderna samma regler tillämpas som gäller för tvistemål, dvs. reglerna i 18 kap. RB. Detta innebär som huvudregel att utgången i målet avgör fördelningen av rättegångskostnaderna parterna emellan (18 kap. 1 § RB).

Om således målsäganden förlorar målet — den tilltalade frikänns — skall målsäganden ersätta den tilltalade för dennes rättegångskostnader, inkl. ersättning för eventuell försvarare. Har den åtalade i ett sådant fall biträts av en offentlig försvarare inträder staten som ersättningsberättigad part i förhållande till målsäganden (18 kap. 13 § RB).

Som jämförelse kan nämnas att i ett mål där åklagaren för talan kostnaden för offentlig försvarare vid frikännande dom i princip alltid skall stanna på staten.

I motion 709 föreslås att en möjlighet öppnas i lagen så att även i ett mål där enskild för ansvarstalan — och domen blir friande — kostnaden för offentlig försvarare skall kunna stanna på statsverket.

Bakgrunden till motionsyrkandet är ett uppmärksammat, nyligen avgjort mål som gällde enskilt åtal mot en person för i första hand människorov. Åtal hade väckts av föräldrarna till en pojke som försvunnit och därefter inte påträffats. Tingsrätten fann åtalet styrkt och dömde den tilltalade till ett längre fängelsestraff. I hovrätten frikändes dock den tilltalade och målsägandena ålades att till staten utge ersättning för den tilltalades offentliga försvarare med sammanlagt drygt 500 000 kr. Målet överklagades till högsta domstolen som dock beslutade att inte ta upp målet till prövning.

Sedan målsägandena hos regeringen begärt att bli befriade från den ålagda betalningsskyldigheten beslutade regeringen — efter hörande av kammarkollegiet — att efterge statens fordran på ersättning för rättegångskostnader. Regeringen åberopade därvid de särskilda omständigheter som förelåg i ärendet.

Regeringens beslut grundade sig på ett av riksdagen år 1965 givet bemyndigande, enligt vilket regeringen får efterge en fordran på grund av "gäldenärens sjukdom eller därmed jämförlig orsak eller när det av annan anledning måste anses uppenbart obilligt att utkräva betalning": se proposition 1965:160, SU 20, rskr. 429.

Utskottet vill till en början erinra om att regeln i 18 kap. 1 § RB om den tappandes ansvar för den vinnandes rättegångskostnader har två funktioner. Den ena är att styra parternas handlande före och under processen, den andra är att kompensera den vinnande parten för de kostnader som denne har haft.

Enligt utskottets mening kan den förstnämnda, styrande funktionen sägas ha en kanske särskilt viktig uppgift i just mål om enskilt åtal, där inte

sällan en återhållande påverkan på kärandesidans processvillighet kan vara på sin plats.

Utskottet är angående den särskilda fråga som motionen aktualiserar för sin del närmast av den uppfattningen att nuvarande ordning får anses utgöra en rimlig avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande beträffande den rättsliga regleringen av rätten till enskilt åtal. Därvid utgör den tidigare nämnda möjligheten för staten att i undantagsfall efterge statens fordran på ersättning för försvararkostnader enligt utskottets mening ett viktigt komplement till de materiella reglerna om rättegångskostnadernas fördelning i rättegångsbalken.

Den allmänna debatt som det tidigare redovisade rättsfallet givit upphov till visar emellertid att den fråga som aktualiserats i motionen — liksom måhända även andra frågor om rättegångskostnader i mål om enskilt åtal — kan förtjäna mer ingående överväganden. Detta skulle lämpligen kunna ske inom ramen för det utredningsarbete som pågår beträffande bl. a. frågor om rättegångskostnaderna i brottmål (Ju 1986:G).

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 719.

Rättegångskostnader i skatteprocessen m. m.

I motionerna 716, 717 och 721 efterlyses förslag till lagstiftning om ersättning åt enskild part för kostnader i skattemål.

Frågan om ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål — särskilt ersättning till enskilda som vinner skattemål — har behandlats av riksdagen tidigare. Här hänvisas till utskottets betänkanden JuU 1984/85:15 och 1985/86:21.

I det förstnämnda betänkandet uttalade utskottet en stark tveksamhet till tanken att införa en regel som medger att enskilda som vinner processer mot staten *alltid* får ersättning för sina kostnader. Som ett skäl anfördes principen om förvaltningsdomstolarnas utredningsansvar. Men utskottet ansåg också att det uppenbarligen finns mål — inte bara inom skatteprocessen — som är så komplicerade att den enskildes rätt inte kan tas till vara om han inte själv har ett juridiskt biträde. Om den enskilde i ett sådant fall vinner målet kan det, menade utskottet, vara obilligt att låta honom bära ansvaret för rättegångskostnaderna. Det kan alltså, konstaterade utskottet, finnas ett behov av möjligheter att på något sätt ersätta den enskilde för hans rättegångskostnader. Denna fråga borde utredas, och det borde ankomma på regeringen att föranstalta om utredningsarbetet. En lämplig ordning torde vara att analysera olika målgrupper var för sig, uttalade utskottet, som också erinrade om skatteförenklingskommitténs arbete med ersättningsfrågan vad gäller skatteprocessen.

Vid motsvarande behandling förra våren såg utskottet ingen anledning att frångå detta ställningstagande. Utskottet tillade dock att utskottet förutsatte att riksdagens tidigare gjorda uttalande om utredning av behovet av möjligheter att ersätta enskilda för rättegångskostnader i förvaltningsprocesser snarast möjligt skulle komma att leda till åtgärder från regeringens sida.

Skatteförenklingskommitténs ovannämnda arbete har nu utmynnat i förslag i betänkandet (Ds Fi 1986:20) Ersättning för kostnader i skatteärenden och skattemål. Efter remissbehandling övervägs förslagen i finansdepartementet. Arbetet är inriktat på att förslag i ämnet och rörande några andra frågor om rättssäkerheten i skatteprocessen skall föreläggas riksdagen senare i år. Samtidigt pågår inom justitiedepartementet överväganden rörande frågan om ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsprocessen i allmänhet. Vid dessa överväganden beaktas resultatet av skatteförenklingskommitténs arbete.

Eftersom förslag i den fråga som motionärerna tagit upp sålunda inom kort kommer att föreläggas riksdagen saknas anledning för riksdagen att nu vidta någon sådan åtgärd som motionärerna efterlyser. De här behandlade motionsyrkandena avstyrks.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *offentlig försvarare*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju404 i denna del (yrkande 3 delvis), motion 1986/87:Ju713, motion 1986/87:Ju719 i denna del (yrkande 1) och motion 1986/87:Ju720.

2. beträffande *rättshjälp åt intagna*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju502.

3. beträffande *juridiskt biträde åt målsägande*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju629 i denna del (yrkande 4), motion 1986/87:Ju707, motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 14) och motion 1986/87:Ju818 i denna del (yrkande 2).

4. beträffande *vissa rättshjälpsfrågor i övrigt*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju705, motion 1986/87:Ju719 i denna del (yrkande 2) och motion 1986/87:Ju718.

5. beträffande *rättegångskostnader i mål om enskilt åtal*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju709.

6. beträffande *rättegångskostnader i skatteprocessen m. m.*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju716, motion 1986/87:Ju717 i denna del (yrkande 2) och motion 1986/87:Ju721.

7. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1986/87:Ju404 i denna del (yrkande 3 delvis) och motion 1986/87:Ju809 i denna del (yrkande 7) till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 259 000 000 kr.

2. **Rättshjälpsnämnderna.** Regeringen har under punkt F 2 (s. 96) föreslagit riksdagen att till Rättshjälpsnämnderna för budgetåret 1987/88 anvisa ett förslagsanslag av 8 841 000 kr.

Utskottet

I propositionen redovisas att överväganden pågår inom regeringskansliet i fråga om rättshjälpskommitténs förslag i betänkandet (SOU 1985:4)

Rättshjälp Offentliga biträden, organisationsfrågor m. m. att avskaffa tre av de fyra rättshjälpsnämnderna. I avbidan på ett ställningstagande har medel för rättshjälpsnämnderna beräknats enligt ett ettårigt huvudförslag med en real minskning av förvaltningskostnaderna om 2 %.

Utskottet har ingen erinran mot medelsberäkningen.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Rättshjälpsnämnderna* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 8 841 000 kr.

3. Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet. Regeringen har under punkt F 3 (s. 97 och 98) föreslagit riksdagen att till Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet för budgetåret 1987/88 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

Utskottet

Under detta anslag redovisas kostnader och intäkter vid de allmänna advokatbyråerna. Anslaget, som tas upp med ett formellt belopp på 1 000 kr., får i princip inte belastas. De allmänna advokatbyråerna förfogar över en rörlig kredit i riksgäldskontoret för att lösa likviditetsproblem för uppdragsverksamheten. Till följd av ett ökat likviditetsbehov har den rörliga krediten höjts den 1 juli 1986.

Riksdagen har i december 1986 beslutat att på tilläggsbudget för innevarande budgetår till Allmänna advokatbyråer: Rörelsekapital m. m. (anslagspunkt F 7) anvisa ett anslag av 2 100 000 kr. (prop. 1986/87:101 bil. 1, JuU 14, rskr. 112). Medlen är avsedda att täcka underskotten vid två advokatkontor som genom regeringens beslut lagts ned den 1 juli 1986.

I budgetpropositionen påminner departementschefen om att han i flera sammanhang uttalat sin oro över den dåliga lönsamheten hos de allmänna advokatbyråerna. Han erinrar vidare om att han i 1986 års budgetproposition framhållit att det vikande arbetsunderlaget på rättshjälpsområdet måste kompenseras med uppdrag utanför detta fält. Utan en sådan vidgning av verksamhetsområdet torde, anför departementschefen, möjligheterna vara små att inom överskådlig framtid nå lönsamhet för de allmänna advokatbyråerna och ytterligare nedläggningar av byråer blir då nödvändiga.

Utskottet delar departementschefens bedömning att de allmänna advokatbyråerna för att öka sin konkurrenskraft behöver vidga sitt verksamhetsområde. Liksom departementschefen anser utskottet att de främsta medlen för att nå detta mål är personalens insatser och vilja till utveckling. Alla åtgärder som stimulerar personalens möjligheter att påverka situationen är därvid enligt utskottets bedömning av betydelse. Utskottet är emellertid inte heller främmande för tanken att, i något enskilt fall, ytterligare nedläggning kan komma att aktualiseras. Med dessa uttalanden tillstyrker utskottet bifall till regeringens förslag till medelsanvisning.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

4. **Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt F 4 (s. 99) och hemställer
att riksdagen till *Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 2 405 000 kr.
5. **Vissa domstolskostnader m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt F 5 (s. 99) och hemställer
att riksdagen till *Vissa domstolskostnader m. m.* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 42 400 000 kr.
6. **Diverse kostnader för rättsväsendet.** Regeringen har under punkt F 6 (s. 100) föreslagit riksdagen att till Diverse kostnader för rättsväsendet för budgetåret 1987/88 anvisa ett förslagsanslag av 11 000 000 kr.

Motion

I motion 1986/87:806 av Görel Bohlin (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändrade föreskrifter för borgerlig vigsel och ändring av ersättningsreglerna i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet

Regeringens förslag till medelsberäkning under denna punkt innebär ett oförändrat anslag jämfört med anslaget för innevarande budgetår.

Från anslaget bestrids en rad kostnader för rättegångsväsendet. Bland dessa ingår ersättningar till särskilt förordnade vigselförrättare enligt bestämmelser i kungörelsen (1964:678) med närmare föreskrifter om borgerlig vigsel. Genom en ändring i kungörelsen, som trädde i kraft den 1 februari 1986 (SFS 1985:1113), höjdes ersättningen för varje förrättad vigsel från 80 kr. — vilket belopp gällt sedan den 1 juli 1978 — till 110 kr. Om mer än en vigsel förrättas samma dag utgör ersättningen efter höjningen 30 kr. för varje vigsel utöver den första.

Genom den väl motiverade höjningen av ersättningen till särskilt förordnad vigselförrättare som nyligen genomförts får enligt utskottets mening önskemålet i motionen anses vara i huvudsak tillgodosett. Samtidigt med att detta konstateras ställer sig utskottet avvisande till den i motionen förespråkade ordningen att ersättningen på området skall räknas upp automatiskt med hänsyn till utvecklingen av levnadskostnaderna. En sådan ordning tillämpas för övrigt inte i fråga om statlig ersättning inom andra närliggande områden.

Med det anförda, som överensstämmer med vad utskottet uttalade med anledning av en motsvarande motion våren 1986, avstyrker utskottet bifall till motion 806. Utskottet godtar regeringens förslag till medelsberäkning.

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Diverse kostnader för rättsväsendet* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 11 000 000 kr.,

Stockholm den 28 april 1987

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Birthe Sörestedt (s), Elving Andersson (c), Bengt-Ola Rytta (s), Eva Johansson (s), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Sven-Olof Nordlund (s).

Reservationer

1. Offentlig försvarare (punkt 1, mom 1)

Karin Ahrland (fp), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Enligt rättgångsbalken" och slutar på s. 7 med "på nytt" bort ha följande lydelse:

Som framgått av redogörelsen i det föregående har antalet försvararförordnanden minskat efter de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1984. Särskilt allvarligt är det att allt fler personer döms till fängelsestraff utan att offentlig försvarare har förordnats. Enligt domstolsverkets utvärdering av de nya reglerna anser alla tillfrågade advokater och även en stor andel av de tillfrågade tingsrätterna att de tilltalades rättssäkerhet försämrats. Härför talar även att tilltalade numera anlitar privat försvarare i betydligt större utsträckning än tidigare. Och denna utveckling inrymmer i sin tur faror för principen om likhet inför lagen, eftersom inte alla kan tillåta sig utgifter för privat försvarare. Enligt utskottets bedömning är det uppenbart att det, generellt sett, kommit att råda alltför stor restriktivitet i fråga om att utse offentlig försvarare i brottmål av inte alldeles bagatellartad natur och att de tilltalades rättssäkerhet sålunda är i fara.

Utskottet anser därför, i linje med vad som förs fram i motionerna 404 och 719, att möjligheterna för brottsmisstänkta att få biträde av offentlig försvarare måste utvidgas. Det bör i princip vara ett riktmärke att den som riskerar att dömas till fängelse skall få biträde av offentlig försvarare. Samma ställningstagande ligger till grund för utskottets av motionerna 404 och 809 föranledda hemställan i anslagsfrågan som behandlats under rubriken Medelsberäkningen. Hur de nya bestämmelser som erfordras närmare skall utformas bör övervägas inom regeringskansliet. Eftersom det är mycket angeläget att mer generösa regler för förordnande av offentlig försvarare

snarast införs bör ett förslag till lagstiftning föreläggas riksdagen utan tidsutdräkt.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *offentlig försvarare*

att riksdagen med anledning av motion 1986/87:Ju404 i denna del (yrkande 3 delvis), motion 1986/87:Ju713, motion 1986/87:Ju719 i denna del (yrkande 1) och motion 1986/87:Ju720 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

2. Rättegångskostnader i skatteprocessen m. m. (punkt 1, mom. 6)

Karin Ahrland (fp), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Elving Andersson (c), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Eftersom förslag" och slutar med "motionsyrkandena avstyrks" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening finns det nu anledning att nyansera det ställningstagande som gjordes vid 1984/85 års riksmöte. Som utskottet då framhöll är det visserligen så att förvaltningsdomstolarna har ett ansvar för att målen blir så utredda som deras beskaffenhet kräver och vid behov skall anvisa hur utredningen bör kompletteras. Men processen — framför allt i taxeringsmål men också i vissa sociala mål och i körkortsmål — har alltmer kommit att få karaktär av ett kontradiktoriskt förfarande. Den enskilde är till skillnad från motparten, dvs. företrädaren för det allmänna, sällan expert inom sakområdet. Det är tveksamt om domstolen i ett sådant system på ett godtagbart sätt alltid kan tillvarata den enskildes intressen trots sin utredningsskyldighet. Tvärtom föreligger det oftast behov för den enskilde att anlita biträde av jurist eller annan sakkunnig. Utskottet menar nu att det bör klarare än i utskottets tidigare ställningstagande slås fast att den enskilde, när han vinner en sådan process, skall ha ovillkorlig rätt att få skäligen ersättning för sina rättegångskostnader, främst kostnaderna för ombud och för bevisning. Regeringen bör skyndsamt lägga fram förslag till lagändringar som tillgodoser detta önskemål. I det beredningsläge som frågorna nu bragts — med skilda överväganden i olika tidsfaser i två departement — är det enligt utskottets mening särskild anledning att kraftigt understryka att kravet på skyndsamt gällande såväl skatteprocessen som förvaltningsprocessen i övrigt. Vad utskottet nu uttalat bör riksdagen med anledning av motionerna som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *rättegångskostnader i skatteprocessen m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1986/87:Ju716, motion 1986/87:Ju717 i denna del (yrkande 2) och motion 1986/87:Ju721 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Medelsberäkningen (punkt 1, mom. 7)

JuU 1986/87:26

Karin Ahrland (fp), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp) anser — under förutsättning av bifall till reservation 1 —

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "I konsekvens" och slutar med "därav motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Såsom framgår under avsnittet Offentlig försvarare anser utskottet att de nuvarande reglerna för förordnande av offentlig försvarare bör göras mer generösa. En liberalisering av förutsättningarna för försvararförordnanden kan antas medföra vissa ökade kostnader för staten på anslaget rättshjälpskostnader. Utskottet uppskattar — i likhet med vad som görs i motionerna 404 och 809 — de ökade kostnaderna till 5 milj. kr. I följd härav anser utskottet att anslaget bör räknas upp med detta belopp.

Motionsyrkandena tillstyrks således.

dels att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1986/87:Ju404 i denna del (yrkande 3 delvis) och motion 1986/87:Ju809 i denna del (yrkande 7) till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 264 000 000 kr.

Särskilt yttrande

Juridiskt biträde åt målsägande (punkt 1, mom. 3)

Gunilla André (c) och Elving Andersson (c) anför:

Vi vill liksom utskottet notera att överväganden i den riktning som motionärerna önskar numera pågår i regeringskansliet och att förslag relativt snart kommer att föreläggas riksdagen. Det blir då tillfälle för riksdagen att slå fast det av centerpartiet länge hävdade behovet av juridiskt biträde åt kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp eller för misshandel som i realiteten är att jämställa med sexuella övergrepp.

	Sida
1. Rättshjälpkostnader	1
Motioner	1
Utskottet	2
Medelsberäkningen m. m.	2
Offentlig försvarare	3
Rättshjälp åt intagna	7
Juridiskt biträde åt målsägande	8
Vissa frågor i övrigt om rättshjälp	9
Rättegångskostnader i mål om enskilt åtal	12
Rättegångskostnader i skatteprocessen m. m.	13
Utskottets hemställan	14
2. Rättshjälpnämnderna	14
Utskottet	14
3. Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet	15
Utskottet	15
4. Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag	16
5. Vissa domstolskostnader m. m.	16
6. Diverse kostnader för rättsväsendet	16
Motion	16
Utskottet	16
Reservationer	17
1. Offentliga försvarare (punkt 1, mom. 1) (m, fp)	17
2. Rättegångskostnader i skatteprocessen m. m. (punkt 1, mom. 6) (m, fp, c)	18
3. Medelsberäkningen (punkt 1, mom. 7) (m, fp)	19
Särskilt yttrande	19
Juridiskt biträde åt målsägande (punkt 1, mom. 3) (c)	19